

УДК 338.485(477)

Феленчак Ю.Б.

кандидат економічних наук, доцент
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського

Felenchak Yu.B.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture

РОЗВИТОК ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

FESTIVAL TOURISM DEVELOPMENT AS A DIRECTION FOR THE SOCIAL DOCTRINE OF TOURISM IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню фестивального туризму в Україні. Розкрито зміст поняття фестивального туризму та проаналізовано основні підходи до його визначення. Обґрунтовано виділення фестивального туризму як його окремого напрямку. Розглянуто основні класифікаційні схеми фестивального туризму, розроблені у вітчизняній науці. Окреслено основні передумови становлення та розвитку фестивального туризму. Проаналізовано особливості розвитку фестивального туризму в Україні впродовж останніх років. З'ясовано його характерні особливості. Наведено картосхему кількості фестивалів в Україні. Визначено фестивальний туризм як форму соціоекономічної діяльності. Наголошено на необхідності врахування специфіки розвитку фестивального туризму під час розроблення та впровадження соціальної доктрини туризму в Україні.

Ключові слова: фестиваль, фестивальний туризм, класифікація фестивального туризму, соціальна доктрина, доктрина туризму.

Статья посвящена исследованию фестивального туризма в Украине. Раскрыто содержание понятия фестивального туризма и проанализированы основные подходы к его определению. Обосновано выделение фестивального туризма как отдельного его направления. Рассмотрены основные классификационные схемы фестивального туризма, разработанные в отечественной науке. Определены основные предпосылки становления и развития фестивального туризма. Проанализированы особенности развития фестивального туризма в Украине на протяжении последних лет. Выявлены его характерные особенности. Приведена картосхема количества фестивалей в Украине. Определен фестивальный туризм как форма социоэкономической деятельности. Отмечена необходимость учета специфики развития фестивального туризма при разработке и внедрении социальной доктрины туризма в Украине.

Ключевые слова: фестиваль, фестивальный туризм, классификация фестивального туризма, социальная доктрина, доктрина туризма.

Festival tourism is a perspective kind of tourism industry. In recent years, this kind of tourism has become increasingly important in the structure of modern tourism. In general, this reflects the global trend in tourism, where cultural, educational and entertainment forms are the basis for the growth of tourist flows in many countries around the world. Varied festivals take place in different countries quite often. The programs of modern festivals are interesting, original and profitable. They promote socio-economic growth of the region, popularization of potential tourist resources among the population. But in modern science festival tourism and problems of its development are poorly researched. Regardless of the existence of a period dedicated to this type of tourist activity, in modern science there is still no generally accepted definition of festival tourism and a clear definition of its place in the system of tourism sciences. The development of festival tourism is a topical issue for Ukraine. Festival tourism has inexhaustible resource potential. The basis for the development of festival tourism in Ukraine and its regions is the preserved ethnic and religious traditions. The article is devoted to the peculiarities of the formation and development of festival tourism in Ukraine. The content of the concept of festival tourism is revealed and the main approaches to its definition are analyzed. The allocation of festival tourism as a separate direction of tourism is substantiated. The main classification schemes of the festival tourism, developed in the national science are considered. The basic preconditions of formation and development of festival tourism are outlined. The peculiarities of the development of festival tourism in Ukraine during the last years have been analyzed. Its characteristic features are revealed. The map of the number of festivals in Ukraine is given. The festival tourism is defined as a form of socio-economic activity. The necessity of taking into account the specifics of the development of festival tourism in the development and implementation of the social doctrine of tourism in Ukraine is emphasized.

Keywords: festival, festival tourism, classification of festival tourism, social doctrine, doctrine of tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В останні роки фестивальний туризм набуває все більшого значення у структурі сучасного туризму. Загальносвітова тенденція зростання інтересу до культурно-пізнавальних та розважальних форм туризму суттєво сприяє збільшенню туристичних потоків від цього виду туризму в багатьох країнах, у тому числі й у нашій державі. Перспективи розвитку фестивального туризму в Україні пов'язують із його соціальною формою та практично невичерпним ресурсним потенціалом, які повинні враховуватися під час розроблення та реалізації соціальної доктрини туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідження фестивалів та фестивального туризму, у тому числі й як видів економічної діяльності, ще не досить широко представлено в сучасній науковій літературі, проте впродовж останнього часу спостерігається активне зростання інтересу до цієї теми.

Окремі аспекти фестивального туризму та його місце у структурі туризму досліджувалися в наукових працях таких учених, як: Д. Басюк, О. Бейдик, Ж.І. Бучко, Ю. Грицку-Андрієш, П. Доан, О. Дутчак, О. Любіцева, М. Мальська, Л. Медвідь, А. Молодецький, А. Новик, Н. Паньків, А. Пташнік, М. Рутинський та ін. Проблеми класифікації фестивалів висвітлено А. Бабкіним, А. Лесиком, Ж. Бучко. У дослідженнях М. Топорницької виокремлено критерії класифікації етнофестивальної діяльності та дано визначення терміна «етнофестивальний туризм» [1]. У працях М.О. Проскуріної обґрунтовано культурологічні та економічні особливості фестивального руху [9].

Однак, незважаючи на наявність наукових праць, присвячених туризму, соціальні аспекти розвитку фестивального туризму є малодослідженими і потребують подальших наукових пошуків. Окрім того, проблематика розвитку фестивалів та організованого на їх підґрунті фестивального туризму є актуальним питанням для органів місцевого самоврядування та державного управління на різних рівнях, а також громадськості: організаторів, учасників та відвідувачів таких заходів [3; 4].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – дослідити особливості формування та розвитку фестивального туризму як перспективного напрямку реалізації соціальної доктрини розвитку туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фестивальний туризм належить до спеціалізованих видів туризму і покликаний реалізувати специфічні запити людей під час поїздки, відвідування об'єкта атракції [5].

Термін «фестивальний туризм» тісно пов'язаний із поняттям «фестиваль». У найбільш загальному розумінні фестиваль (фр. festival – свято, лат. festivus – святковий, веселий) – масове святкове дійство, що включає огляд чи демонстрацію досягнень у певних видах мистецтва (музика, театр, кіно, естрада) [6]. Як зазначають дослідники, спочатку слово «фести-

валь» уживалося як прикметник і означало будь-яке церковне святкування, а перше зафіксоване його використання як іменника датується 1589 р. [4; 7].

На думку окремих науковців, фестивальний туризм може розглядатися як різновид культурного, подієвого чи культурно-пізнавального туризму [3; 7]. Так, О. Бейдик виокремлює фестивально-видовищний і спортивно-видовищний підвиди культурно-розважального туризму [8]. І. Школа виділяє пізнавальні тури, метою яких є відвідування святкових заходів, концертів, виставок. М. Крачило виділяє культурно-розважальний туризм, до складу якого входять розважальні подорожі з метою відвідання фестивалів і спортивних змагань [4]. Однак, на думку П. Доана, найпоширенішим видом подієвого туризму за тематикою є саме фестивалі [7].

Фестиваль як форма представлення місцевого колориту у синтезованій формі покликаний сприяти збереженню національно-культурної самобутності та етнічної ідентичності нації, а також забезпечити доступ до культурних надбань інших народів. Найбільш удаюю реалізацією такого трактування туризму є організація дозвілля у вигляді традиційних та сучасних свят та обрядів, характерних для корінних етносів, у мінімально перетвореному антропогенному ландшафті [8].

Обґрунтування виділення фестивального туризму в окрему систему із властивою їй класифікацією фестивальних турів було здійснено у дослідженнях Ю. Грицку-Андрієш та Ж. Бучко (2010 р.). Фестивальний туризм, на думку авторів, є окремим самостійним видом туризму і визначається як організація короткотривалих пізнавальних подорожей терміном на п'ять-сім днів для відвідування певних подій (від концертів сучасної західної музики до релігійних святкувань, від етнічних карнавалів до парадів сучасних субкультур) із періодичністю один раз на рік [3].

Як зазначає Г.О. Бернадська, фестивальний туризм – бюджетний вид відпочинку, основна мета якого полягає у культурно-емоційному збагаченні учасників [5], адже основними споживачами продукції фестивального туризму є особи вікової категорії 18-25 років, які віддають перевагу недорогому виду відпочинку в режимі відпочинку вихідного дня з метою змістовного та цікавого проведення вільного часу [2].

Однією з перших вітчизняних класифікацій фестивального туризму є класифікація, яку запропонували Ю. Грицку-Андрієш та Ж. Бучко (2010 р.). Серед основних типів фестивального туризму автори виділяють фестивалі: етнічні, релігійні, музичні, сучасних субкультур, гастрономічні, спортивні [3].

За класифікацією А. Молодецького та А. Пташнік (2012 р.) виділяється 12 типів фестивального туризму, серед яких, окрім етнічних, релігійних, музичних, гастрономічних, спортивних та фестивалів сучасних субкультур, було запропоновано виокремлювати фестивалі кіно та театру, військові та історичні фестивалі, модні покази, виставки квітів тощо [9].

У науковій літературі немає єдиної думки щодо доцільності проведення певної кількості фестивалів, оскільки сучасні фестивалі вже не сприймаються як виключно музичні або мистецькі акції. Є дві точки зору щодо перспектив розвитку фестивального ту-

ризму: одна – за збільшення кількості фестивалів, інша – за збільшення масштабів дійств, підвищення їхньої якості [4].

Характерними особливостями фестивалів за масштабами залучення туристів є їх функціонування на декількох рівнях: міжнародному, міжрегіональному (регіональному) і локальному [9]. Однак цей поділ не завжди дієвий, оскільки навіть незначні події можуть поступово розвиватися, збільшувати масштаби проведення та цільову аудиторію і переходити на більш високий рівень організації.

У зарубіжних дослідженнях фестивалі здебільшого аналізуються в поєднанні з туристичною індустрією. Крім того, фестивальна діяльність розглядається як інструмент поліпшення економічної ситуації на регіональному рівні та аналізується її вплив на сферу зайнятості, загальний добробут населення регіону, динаміку підприємництва [2].

Дуже докладно економічні результати від проведення фестивальних заходів проаналізовано в роботі Дж. Кромптона «Вимірювання економічного результату від фестивалів та видовищ: міфи, події та етнічні дилеми» (1994 р.). Автор запропонував розгорнуту схему мультиплікаційного економічного ефекту та методологію обрахування. Було проведено дослідження з позицій комерційної діяльності [2].

В Україні фестивальний туризм почав розвиватися з 90-х років ХХ ст. і сьогодні представлений широкою гамою культурно-пізнавальних турів, які організуються для відвідин національних і міжнародних ярмарків, виставок, спортивних змагань, серед яких особливе місце займають усесвітні олімпіади. В Україні популярними стали фестивальні тури: фестивалі, фестини, вернісажі, мистецькі заходи, конкурси, шоу-програми [10].

За останні роки фестивальний рух в Україні розвивався досить динамічно. За підрахунками дослідників, щороку проводиться близько 200–400 фести-

валів різної тематики [6; 7], однак лише деякі з них мають міжнародний статус («Бойківські фестини», «Країна мрій», «Великдень у Космачі», «АртПоле», «Одеська Гуморина» та ін.).

Географія фестивального туризму здебільшого пов'язана зі збереженням етнокультурної мозаїчності етносів України, територіально локалізується в межах окремих етнографічних регіонів, адміністративно-політичних одиниць [1].

Ініціаторами проведення та організаторами фестивалів можуть бути державні структури, бізнес-структури, релігійні структури, благодійні фонди, політичні партії, громадські рухи, громадські організації, приватні особи. Проведення фестивалів може переслідувати різні цілі: політичні, економічні, соціальні, освітні. При цьому в кінцевому підсумку фестивальні заходи популяризують країну, регіон, місто, конкретне місце (дестинацію), залучаючи значні туристські потоки [1].

Підґрунтям для розвитку фестивального туризму в Україні та її регіонах є збережені етнічні та релігійні традиції. Однак, як зазначає О.І. Дутчак, на сучасному етапі розвитку фестивалі вже вийшли за межі музичних та мистецьких акцій [4] локального характеру і сформували власну нішу пропозиції туристичного продукту, долучаючи щоразу нові фестивальні пропозиції. Фестивальний рух створює додаткову зацікавленість для відвідування певної місцевості як національними, так і закордонними туристами.

Слід зазначити, що новостворені та відроджені свята роблять значний внесок у розвиток і презентацію національної культури на міжнародному рівні. Обрядові та інноваційні святкування мають великий потенціал для розвитку туризму, оскільки є своєрідною реакцією суспільства на туристичні запити та, крім рекреаційних аспектів, сприяють національній ідентифікації та популяризують потенційні туристичні ресурси регіонів.

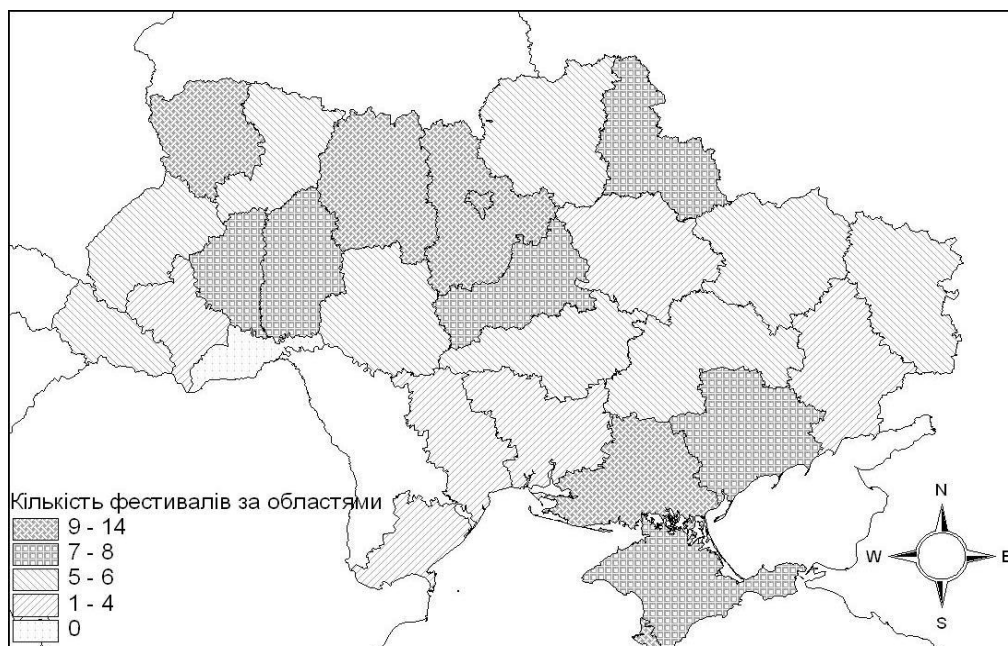


Рис. 1. Кількість щорічних фестивалів в Україні [4]

Як зазначає Н. Стецько, тепер більшість усіх подій музичного і фольклорного мистецтва в Україні відбувається саме в межах численних фестивалів, що проводяться впродовж усього календарного року, популяризують певні проекти серед широкої аудиторії та формують новий регламент культурного життя, нову модель споживання мистецтва й задоволення культурних потреб [10].

Фестивальний туризм можна розглядати як форму соціоекономічної діяльності, яка є одним з удалих прикладів поєднання економіки, технологій, культури, творчого потенціалу, традицій [2]. Розвиток саме такого виду дозвілля має велике значення не тільки для окремого регіону, а й для країни загалом. Становлення інфраструктури зумовлює розвиток регіонів, збільшення доходів у сільській місцевості та інших віддалених від індустріальних центрів та традиційних рекреаційних зон територій, адже такі території своєю етнокультурною специфікою притягують до себе вітчизняного й іноземного туриста [9; 10].

Оскільки зовнішньополітичний курс розвитку України орієнтований на євроінтеграцію, то національна соціальна доктрина туризму повинна визначати систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію й основні напрями розвитку національного туризму в найближчій перспективі, адаптовуючи організаційні методи та форми роботи центральноєвропейських країн з урахуванням суспільно-політичних умов розвитку нашої держави.

Як зазначає М.О. Проскуріна, фестивальні заходи сприяють розбудові ринкової інфраструктури культурного сектору регіону. Під впливом фестивалів у суспільстві відбуваються й певні позитивні соціальні зрушення, забезпечується підтримка культурної ідентичності етнічних меншин, формується загальна репутація регіону. Більше того, фестивальний туризм формує динамічний інформаційно-культурний простір, який, своєю чергою, стимулює створення нових культурних продуктів на якісно новому рівні та забезпечує попит на такий національний продукт [2].

Фестивальний рух тісно пов'язаний із господарською діяльністю окремих регіонів, розвитком туризму та культурним середовищем, а отже, може розглядатися як один із дієвих механізмів поліпшення добробуту регіонів. Із таких позицій соціальна доктрина розвитку туризму України як керівний принцип розвитку туризму повинна неодмінно враховувати специфіку розвитку фестивального туризму в її межах. Як зазначають А. Молодецький та А. Пташник, одним із завдань соціального розвитку країни та її регіонів, що сприятиме розвитку фестивального туризму в нашій державі, є охорона культурної спадщини шляхом реконструкції та реставрації пам'яток, формування мережі будинків народних ремесел із відродженням національної культури, що може фінансуватися в тому числі за рахунок доходів від фестивальної діяльності [9].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Фестивальний туризм є перспективним видом туристичної галузі з невичерпним ресурсним потенціалом, що сприяє соціально-економічному розвитку регіону, популяризації потенційних туристичних ресурсів серед населен-

ня. Урахування і відповідне розроблення системи заходів щодо розвитку фестивального туризму із забезпеченням відповідного фінансування мистецько-фестивальних проектів, належного рівня організації, програми заходів для популяризації фестивального руху, правильної рекламної та соціальної політики значно сприятимуть розвитку туристичної галузі та економіки України загалом.

Бібліографічний список:

1. Топорницька М.Я. Територіальна організація та перспективи розвитку етнофестивального туризму у Львівській області. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 21. С. 89–96.
2. Проскуріна М.О. Культурологічні та економічні аспекти фестивального руху Угорщини та України. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/proskurina_maria_o_cultural_and_economic_aspects_of_the_festival_movement_in_hungary_and_ukraine_maria.pdf (дата звернення: 22.06.2019).
3. Грицьку-Андрієш Ю.П., Бучко Ж.І. Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Вип. 519–520. С. 56–60.
4. Дутчак О.І. Окремі аспекти розвитку етнофестивального туризму Карпатського регіону України (на прикладі Львівської області). URL: <http://int-konf.org/konf092014/874-kandidat-storichnih-nauk-dutchako-okrem-aspekti-rozvitku-etnofestivalnogo-turizmu-karpatskogo-regonu-ukrayini-na-priklad-ivvskoyi-oblast.html> (дата звернення: 20.06.2019).
5. Бернадська Г.О. Тенденції розвитку фестивального туризму на території Рівненської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Географічні науки*. 2018. № 9. С. 219–226.
6. Медвідь Л. Фестивальний туризм Закарпаття: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету. Географія*. 2011. Вип. 614–615. С. 86–89.
7. Доан П.В. Світові перспективи фестивального туризму України. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis (дата звернення: 20.03.2019).
8. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: Київський університет, 2001. 304 с.
9. Молодецький А., Пташник А. Значення фестивального туризму у розвитку міст та регіонів. *Історія української географії*. 2012. Вип. 26. С. 113–118.
10. Стецько Н. Концептуальні засади розвитку етнофестивального туризму в Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2016. № 2. С. 138–146.

References:

1. Topornycjka M.Ja. (2012). Terytorijalna orghanizacija ta perspektyvy rozvytku etnofestyvaljnogho turyzmu u Ljvivskij oblasti [Territorial organization and prospects for the development of ethno-festival tourism in the Lviv region]. *Geography and tourism*. Vol. 21, pp. 89–96.
2. Proskurina M.O. (2015). Kuljturologhichni ta ekonomichni aspekty festyvaljnogho rukhu Ughorshhyny ta Ukrajiny [Cultural and economic aspects of the festival movement of Hungary and Ukraine]. Available at: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/proskurina_maria_o_cultural_and_economic_aspects_of_the_festival_movement_in_hungary_and_ukraine_maria.pdf (accessed 22 June 2019).
3. Ghrycku-Andrijesh Ju.P, Buchko Zh.I. (2010). Festyvaljnyj turyzm u systemi rekreacijno-turystsjskoji dijajlnosti [Festival tourism in the system of recreation and tourism activities]. *Scientific herald of Chernivtsi University*. Vol. 519-520, pp. 56–60.

4. Dutchak O.I. (2014). Okremi aspekty rozvytku etnofestyvaljnogho turyzmu Karpatskogo reghionu Ukrainy (na pryklady Ljvovskoji oblasti) [Some aspects of the development of ethno-festival tourism in the Carpathian region of Ukraine]. Available at: <http://int-konf.org/konf092014/874-kandidat-storichnih-nauk-dutchak-o-okrem-aspekti-rozvitku-etnofestivalnogo-turizmu-karpatskogo-regonu-ukrayini-na-priklad-lvovskoyi-oblast.html> (accessed 20 June 2019).
5. Bernadsjka Gh.O. (2018). Tendenciji rozvytku festyvaljnogho turyzmu na terytoriji Rivnenskoji oblasti [Trends in the development of festival tourism in the Rivne region]. Scientific Bulletin of Kherson State University. Geographical Sciences. Vol. 9, pp. 219–226.
6. Medvidj L. (2011). Festyvaljnyj turyzm Zakarpattja: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku [Festival tourism in Transcarpathia: current state and development prospects]. Scientific herald of Chernivtsi University. Vol. 614-615, pp. 86–89.
7. Doan P.V. (2010). Svitovi perspektyvy festyvaljnogho turyzmu Ukrainy [World prospects for Ukrainian tourism festivals] Available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis (accessed 20 March 2019).
8. Bejdyk O.O. (2001). Rekreacijno-turystsji resursy Ukrainy: metodologhija ta metodyka analizu, terminologhija, rajonuvannja [Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning]. Kyiv : Kyiv University. (in Ukrainian)
9. Molodeckyj A., Ptashnik A. (2012). Znachennja festyvaljnogho turyzmu u rozvytku mist ta reghioniv [The importance of festival tourism in the development of cities and regions]. History of Ukrainian Geography. Vol. 26, pp. 113–118.
10. Stecjko Nadija (2016). Konceptualjni zasady rozvytku etnofestyvaljnogho turyzmu v Ukraini [Conceptual basis for the development of ethno-festival tourism in Ukraine]. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University. Series Geography. Vol. 2, pp. 138–146.